

## NEMZETKÖZI INTERAKCIÓK A NYELVROKONSÁG TÜKRÉBEN

### INTERNATIONAL TRANSACTIONS IN THE LIGHT OF LINGUISTIC AFFINITY

Várnagy Edina – Márkus Ádám<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi kar, Magyarország

---

#### Kulcsszavak:

nyelvek,  
nyelvgazdaság,  
nemzetközi gazdasági kapcsolatok

#### Keywords:

languages,  
economics of languages,  
international economic relations

---

#### Összefoglalás

A nemzetközi kereskedelem vizsgálata során számos tanulmány helyezi a hangsúlyt a közös valuta, a közvetlen működőtőke áramlás vagy a kereskedelmet befolyásoló más tényezőkre. Azonban kevés tanulmány foglalkozik a nyelvek, nyelvi hasonlóságok kereskedelemben betöltött szerepével. A téma kutatásának nehézségét, de egyben érdekességét is a nyelvek és azok helyzetének komplexitása adja. Sokan az ország hivatalos nyelvét veszik alapul a számításokhoz és elemzésekhez, de ezzel elesnek az országban még azon kívül létező és mindennapi használatban lévő más nyelvek okozta információk kiaknázásától. Közös nyelv hiányában a megtanult idegen nyelvek szolgálhatnak közvetítőnyelvként a kereskedelem intenzitásának növelése érdekében, ám rávilágítunk arra, hogy igazából egyedülként az angol nyelv képes ezt a szerepet hatékonyan betölteni. További célként az Eurobarometer felméréseinek eredményét használva vizsgáljuk a finnugor nyelvrokonság szerepét a Finnország, Észtország és Magyarország között realizálódó kereskedelemben.

#### Abstract

Although international trade economists often highlight the importance of common currency, FDI flows or other factors in bilateral trade relations, quite few papers focus on the role of languages or linguistic similarities in this respect. The uniqueness and difficulty of this topic lie in its complexity. Analyses generally lean solely on official languages losing useful pieces of information hidden in the fact that a great number of people use other languages in their everyday life. In the absence of common mother tongue bilateral economic interactions can be intensified by foreign languages acquired by a great share of people in both countries. We emphasize that English seems to be the only universal mediator among trading countries in the world. A further aim of this paper using the results of Eurobarometer surveys is to point to the role of linguistic affinity in international economic interactions based on the case of Estonia, Finland and Hungary.

---

### 1. A nyelvek szerepe a nemzetközi közgazdaságtanban

A nyelvtudás fontossága megkérdőjelezhetetlen, de a közgazdaságtanban betöltött szerepéről és súlyáról megoszlanak a vélemények. A nyelvek gazdaságtanáról, vagyis a kettő között fennálló kapcsolatról először Jacob Marschak (1965) *Economics of Language* című cikkében írt. A téma újszerűségét és jelentőségét a megjelent publikációk növekvő száma is jelzi. Míg 1987 és 1999 között 14 darab cikket közöltek, addig 2000-2009 között 73-at, valamint 2010-2017 között 177-et. (Tenzer et al., 2017)

A nyelvek és a gazdasági interakciók kapcsolatának, a közöttük lévő összefüggések kutatásának nincs pontos, széles körben elfogadott neve. Dezséri (2015) a nyelvek gazdaságtanának hívja magyarul, de külföldi szerzők *economics of languages* (Marschak, 1965) vagy *language and*

economics-nak is (Zhang–Grenier, 2013) nevezik a területet. Ebből az okból kifolyólag a meghatározását a vizsgált terület szerint alakítják.

Grin (2003) szerint a nyelvgazdaságtan a mainstream elméleti közgazdaságtan paradigmájára utal, mindemellett a közgazdaságtan fogalmait és eszközeit használja a nyelvi változókat tartalmazó kapcsolatok tanulmányozására. Elsősorban, de nem kizárólag, azokra a kapcsolatokra összpontosít, amelyekben a gazdasági változók szintén szerepet játszanak (Grin, 2003).

A nyelvgazdaságtan történetének feltérképezését Zhang–Grenier (2013) korábban már részletesen elvégezte három nagy területre fókuszálva, amelyek a nyelv és a jövedelem kapcsolatára, a nyelvek dinamikus fejlődésének gazdasági elemzésére, valamint a nyelvpolitika és tervezésre terjedtek ki. Javaslatot tettek a racionális választás és a költség-haszon elmélet bevezetésére a nyelvtervezés folyamataiba, valamint hangsúlyozták a közgazdaságtan fontosságát ezekben a kérdésekben. Mindezek mellett az egyik legfontosabb hozzáadott értékük, hogy kutatási tapasztalataikból kiindulva megalkottak egy új meghatározást, mely szerint „a nyelv és a közgazdaságtan a gazdaságtudományok egy olyan ága, amely gazdaságelméletet, alapelveket és módszereket alkalmaz, hogy tanulmányozza a nyelvet és a beszédtevékenységeket, amelyek széles körben elterjedt társadalmi és gazdasági jelenségek (Zhang–Grenier, 2013, p. 219)”

Dezséri (2015) a nyelvet kommunikációban és kultúrában betöltött szerepén felül új megvilágításba helyezte. „A nyelv nem tekinthető egyszerűen és csupán a kommunikáció eszközének vagy közös kulturális kincsnek, hanem egyfajta szellemi formában meglévő gazdasági vagyonnak és egyben a közjavak (public goods) részének. Ennek oka az, hogy a nyelvek fejlődése lényegében a korábbi és az élő generációk által elvégzett szellemi erőfeszítések és munkák eredménye, s a fejlődő anyagi világnak egyfajta tükörképe (Dezséri, 2015, p. 104).”

A kulturális tényezők nagyban befolyásolják két ország egymással folytatott kereskedelmét. Meghatározásuk és mérésük nem egyszerű és gyakran kreativitást igényel. Különleges megoldást alkalmazott Felbermayr–Toubal (2010), akik az Eurovíziós Dalverseny pontszámait és a szavazási szokásokat használták a kulturális közelség mérésének felépítéséhez.

A nyelvet nem csak kulturális jelenséggént lehet felfogni, hanem mint gazdasági jelenség is. Dezséri (2015) szerint a nyelv is ugyanazzal a három szereppel bír, mint a pénz. Azaz mindkettő csereszkozként is működhet, alkalmas az értékek tárolására és mindkettő eszköze bizonyos kritériumok mérésének.

Egger–Lassmann (2012) meta-analízist végeztek és azt tapasztalták, hogy a kereskedelemre gyakorolt nyelvi hatás idővel növekedett. Bizonyos keretek között két ország közös nyelve átlagosan 44%-kal növelheti a közöttük folyó kereskedelmet.

A globalizáció szintje és a nyelv közötti összefüggésre mutat rá Konara (2020). Miután más szerzők már felhívták a figyelmet a közös hivatalos nyelv okozta torzításokra (Melitz–Toubal 2014), Konara már ezt beépíti a vizsgálatába. Az általa használt mutató a country's language connectedness (LC), amely azon alapszik, hogy az adott ország nyelvét milyen mértékben beszélik az ország határain kívül. Az általa felállított rangsor alapján az európai országok a többnyelvűség tekintetében az első tíz helyből hetet elfoglaltak. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a nyelvi kapcsolatokból eredő hatást nem kizárólag az angol nyelv indukálja. A globalizációs folyamatokban a tanulmány szerint a francia, spanyol és portugál is jelenetős szerepet játszanak. Továbbá bebizonyította, hogy van összefüggés az ország nyelvi összeköttetéseiben és a gazdaság szerkezetében. A nyelvi kapcsolat összefüggései erősebbek a szolgáltatási szektorban, mint az áruk kereskedelmében. A korábbi megállapításokkal összhangban, melyek szerint néhány, alacsony nyelvi összekötöttségű ország jelentős mértékben részt vesz a világkereskedelemben és a gyártási ágazatok közvetlen külföldi befektetéseiben, de kevésbé aktív a szolgáltatási ágazatok kereskedelmében vagy közvetlen külföldi befektetéseiben. Konara nyelvi összekötöttségi indexe alapján Japán például az utolsó helyet foglalja el és az ország multinacionális vállalatai nagyrészt termékvezéreltek. Kína Japánt nem sokkal megelőzve szintén alacsony nyelvi összekötöttségű ország, és a kínai export és a külföldi tőkebefektetések nagy része a gyártási ágazatokban zajlik. A szolgáltatások természetéből fakad, hogy szükség van azonnali reagálásra, rugalmasságra, olyan jellemzőkre, amelyekkel a termelés nem feltétlenül rendelkezik.

Egy teljesen új megközelítést alkalmazott Desmet et al. (2016), amikor azt vizsgálta, hogy a nyelvi sokféleség hogyan befolyásolja a fejlettségi szintet. A nyelvi sokszínűség szerepét a fejlődésgazdaságtani szempontból megközelítő szerzők azt találták, hogy míg csoportok közötti

konfliktusok például háborúk esetén a mélyebb nyelvi különbségek számítanak, addig a gazdasági növekedést és a fejlődést már felületes nyelvi különbségek is elégségesek voltak hátráltatni.

Arról a kérdésről, hogyan hatnak a nyelvek a kereskedelemre, egészen sok adat és kutatás áll rendelkezésünkre, azonban arról, hogy a kereskedelem hogyan hat az idegennyelv-tanulásra már kevésbé. Ginsburgh et al. (2017) ökonometriai elemzést végeztek ennek kapcsán. Kiválasztottak a méretük és/vagy nemzetközi elterjedésük szempontjából 13 nyelvet. Eredményeikkel egy új összefüggést világítottak meg a nyelvtanulás és két ország kereskedelme között. Ha egy adott nyelvet beszélőkkel folytatott kereskedelem részesedése a teljes kereskedelmen belül 1 százalékponttal növekszik, akkor megközelítőleg 1,4 százalékponttal növekedhet a nyelvtanulók száma (a teljes népesség százalékában). Másik fontos következtetésük, hogy ha egy ország nyelvét nemzetközileg széles körben ismerik, ez negatív hatással van a hazai nyelvtanulókra, hiszen csökken a nyelvtudás szükségessége.

A nyelvtanulás azonban nem költségmentes befektetés. A nyelvkönyvek és nyelvtanfolyamok költségén túl, az egyén munkavégzés helyett tanulással töltött ideje is ráfordítás. A gyermekek számára sincs ingyen a nyelvek elsajátítása. Ha az ő idejük gazdasági értelemben nem mérhető, a szülőké vagy gondviselőké, akik időt töltenek a tanítással, már igen. (Chiswick–Miller, 2014)

## 2. Az angol korunk lingua francája

Azt már tudjuk, hogyan hatnak a nyelvi akadályok a kereskedelemre és a kereskedelem hogyan hat a nyelvtanulási mintákra. Ilyenkor jogosan merül fel a kérdés, hogy mely nyelveket érdemes beszélni vagy elég-e egy, univerzális nyelvet ismerni, ami például az angol lehet.

Az alcímben szereplő lingua franca kifejezést eredetileg a francia, görög, arab és spanyol nyelvek egyfajta keverékének megnevezésére használták a Földközi-tenger keleti részén és a kereskedelemben volt jelentősége. A történelem során különböző területeken különböző domináns nyelv vette át a lingua franca szerepét, például Európában a latin. Gyarmatosító kultúrák nyelve is betöltheti ezt a szerepet a meghódított területeken. (Kálmán–Trón, 2007)

Manapság ezt a fogalmat inkább az olyan nyelvekre használják, amelyek közvetítő szerepet töltenek be a két fél között, akiknek az anyanyelve nem azonos. (Kovács, 2014)

### 1. táblázat: A világon a legtöbbször beszélt nyelvek

Nyelv	Beszélők száma
angol	1 268 000 000
mandarin kínai	1 120 000 000
hindi	637 000 000
spanyol	538 000 000
francia	277 000 000
sztenderd arab	274 000 000
bengáli	265 000 000
orosz	258 000 000
portugál	252 000 000
indonéz	199 000 000

Forrás: Saját szerkesztés az Ethnologue 2020-as adatai alapján (*Ethnologue, 2020*)

Megoszlanak a vélemények arról, hogy az angol vagy annak egy egyszerűsödött változata lingua franca-e, mindenesetre az 1. táblázatból is látszik, hogy elég sokan beszélnek ahhoz, hogy számottevő hatása legyen a nemzetközi kereskedelmi áramlásokra és az, hogy az üzleti életben kiemelkedő szerepet játszik.

Mások is kutatták már azt a kérdést, hogy az angol hatékonyabb-e a kereskedelem előmozdításában, mint más nyelvek (Melitz, 2008, 2014). Nem tévednek azok sem, akik az angolt

tekintik a legfontosabb nyelvnek a gazdasági életben. Hutchinson (2002) az Egyesült Államok és 33 ország bilaterális kereskedelmére vonatkozó adatait vizsgálta, ahol az angolt első vagy második nyelvként beszélik. Később kiterjesztette kutatását 36 országra, belevonva Japánt és Dél-Koreát is (Hutchinson, 2005). A szerző mindkét esetben a gravitációs modellt használta. Azzal a feltételezéssel élt, hogy minél nagyobb a népességen belül azok aránya, akiknek az első nyelvük az angol, annál nagyobb az adott ország USA-val folytatott kereskedelme. Ugyanezzel a feltételezéssel élt az angol, mint második nyelv esetén is. Mindkét népességsoport pozitív hatást gyakorolt az exportra és az importra is. Az eredményei viszont azt támasztották alá, hogy az USA-val való kereskedelem szempontjából az angolt második nyelvként beszélők aránya nagyobb szerepet játszik, mint az anyanyelvi beszélők. Az angolul, mint második nyelvként beszélők arányának 10%-os növekedése nagyobb hatással volt a kereskedelemre, mint egy 10%-os növekedés az első nyelvként angolul beszélők arányában.

Nyugat-Európában hasonló jelenség figyelhető meg. Fidrmuc–Fidrmuc (2009) szerint az EU15 országok esetén két véletlenül kiválasztott egyén két különböző országból 22%-os valószínűséggel tud egymással angolul beszélni. A német és a francia nyelv esetén az eredmények nem jelentősek. A szerzők következtetése szerint jelenleg csak az angol rendelkezik gazdaságilag szignifikáns hatással. Elemzésüket később kiterjesztve a 29 tagországra és tagjelöltre azt figyelték meg, hogy bár a kereskedelemre gyakorolt hatás gyengült, de még mindig jelentős. A gravitációs modellben a hivatalos nyelv helyett kommunikációs valószínűségeket használtak, hogy teljes mértékben figyelembe vegyék a nyelvek (legyen az anyanyelvi, vagy idegen) hatását. Ilyen módon meg tudták figyelni, hogyan befolyásolják a nyelvek az olyan országok közötti kereskedelmet is, amelyekben nincsen hivatalos státuszuk, de elég széles körben beszélik. A megfigyeléseik szerint az angol nyelvtudás háromnegyedével növeli a Hollandia és Svédország közötti kereskedelmet, míg Hollandia és az Egyesült Királyság közötti kereskedelem több mint kétszeresére nő. Az angol nyelvű kommunikáció átlagosan körülbelül egynegyedével növeli a kereskedelmet.

Frissebb tanulmányukban még arra is rámutattak, hogy amennyiben az európai emberek olyan jól beszélnének angolul, mint a skandináv országok lakói, akkor a kereskedelem 30-60%-kal magasabb lenne, mint ami a gazdasági és földrajzi tényezőknek tulajdonítható. (Fidrmuc–Fidrmuc, 2016)

Az északi országok kiemelkedő angol nyelvtudása, valamint Dél- és Kelet-Közép-Európa – ilyen téren való – lemaradása tisztán látszik az 1. ábrán. Mindezek fényében az angol nyelv szélesebb körű elsajátítása még mindig nagy gazdasági potenciált rejt magában Európa nagy részén, és kiváltképp Magyarországon.

A hierarchia a fő nyelvek tanulásának tranzakciós költségeiben egyaránt érvényes mind a kereskedelem, mind a tőkebefektetések esetében. (Oh et al., 2011) Az angol rendelkezik a legalacsonyabb tranzakciós költséggel, ezt követi a francia, a spanyol és az arab. Nem lehet amellet érvelni, hogy az angol jobb, mint a többi nyelv, de kimutatható, hogy az egyén viszonylag nagy előnyt élvez, ha tud angolul. Továbbá a bevándorlók körében magasabb azoknak a jövedelme, akik tudnak angolul. (Chiswick–Miller, 2014)

Nuolijärvi (2010) vállalati interjúkkal vizsgálta, hogy a finn vállalatok mindennapi életében mennyire jelennek meg az idegen nyelvek. A kapott válaszok alapján kijelenthető, hogy míg az írott kommunikáció nagy része angolul zajlik, addig a szóbeli többnyire finnül. Egy átlagos munkavállaló a munkaidejének 20%-át teszi ki a más nyelven történő kommunikáció.

Az angol nyelv lingua franca szerepét egyértelműen bizonyította Hejazi–Ma (2011). Ehhez két megközelítésben az FDI-ra és a bilaterális kereskedelemre gyakorolt nyelvi hatást egyszerre vizsgálta, és igyekezett betölteni azt a rést, ami a nyelvek tőkebefektetésekre gyakorolt hatásainak elemzésében mutatkozott a nemzetközi irodalomban. Az OECD országokon belül azt vizsgálták, hogy az angol milyen mértékben befolyásolja az FDI-t más nyelvekhez képest. Az adatok egyértelműen azt mutatták, hogy az angol nyelvű országok nagy szerephez jutnak a világgazdasági folyamatokban. Részesedésük az OECD-n belüli tőkebefektetésekből messze meghaladja a német, a francia, a holland, az olasz, a spanyol és a svéd nyelvhez tartozó országok együttes részesedését.

Angolul legalább társalgási szinten beszélők aránya a lakosságon belül 20% 90%



Szolgáltató: Bing  
© DSAT Editor, GeoNames, Microsoft, Navteq, Wikipedia

### 1. ábra: Angolul legalább társalgási szinten beszélők aránya tagországonként az Európai Unióban

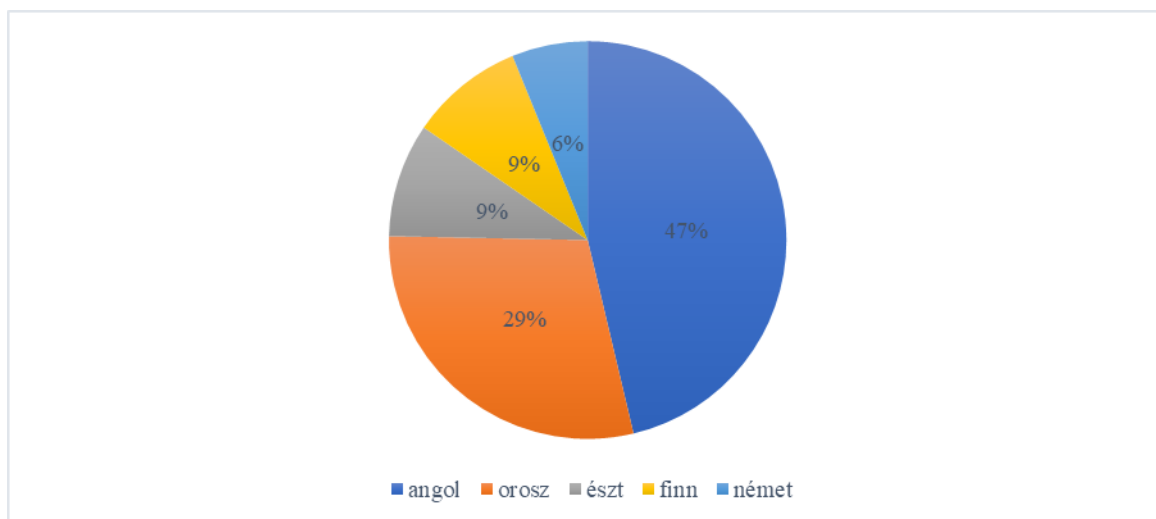
Forrás: Saját szerkesztés az *Eurobarometer*, 2012 felmérésének adatai alapján

Eredményeik azonban azt is mutatják, hogy egyéb tényezők változatlansága mellett az angol, mint közös nyelv még olyan környezetben is segíti az FDI áramlását, ahol az angol nem a hivatalos nyelv, de tanult, idegen nyelvként széles körben használják.

### 3. Észtország, Finnország és Magyarország lakosainak nyelvtudása

Célunk, hogy egy konkrét példával megpróbáljunk rámutatni az idegen nyelvtudás szerepére a gazdasági kapcsolatok alakulásában. Észtország, Finnország és Magyarország esetével azt vizsgáljuk, hogy – közös nyelv hiányában – meg lehet-e nevezni egy olyan nyelvet, ami betöltheti a közvetítő funkciót az egymás közötti interakciók során, illetve hogy a finnugor nyelvrokonság bír-e többlettartalommal ebben a vonatkozásban. Ennek a célnak – az Európai Bizottság által készített különleges Eurobarometer felmérés felel meg leginkább, ugyanis rendkívül részletes adatokat tartalmaz az Európai Unió állampolgárainak anyanyelveiről és nyelvtudásáról. Az első ilyen felmérés 2000-ben készült, de mivel ez nem tartalmaz sem Észtországra, sem Magyarországra nézve adatokat, így azt figyelmen kívül hagyjuk, és a 2005. évi (Special Eurobarometer 243: Europeans and their languages), továbbá 2012. évi (Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages) adatsorokra támaszkodunk.

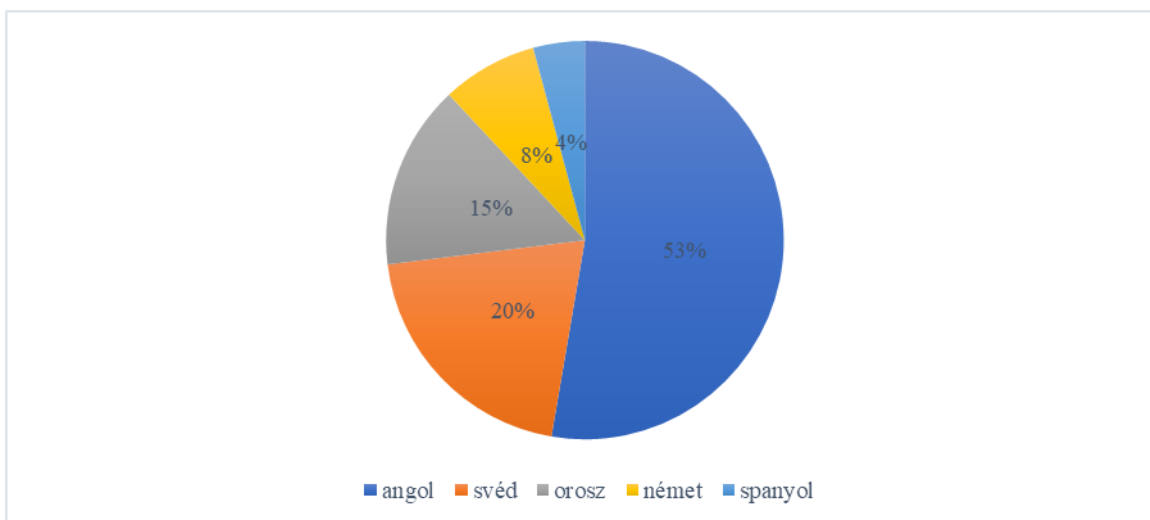
Az Európai Unió lakosainak általános véleménye az, hogy az angol mint idegen nyelv képes a leginkább segíteni az egyén személyes fejlődését karrierje, mindennapjai során. Nincs ez másképp Észtország, Finnország és Magyarország esetében sem. Arra a kérdésre ugyanis, hogy véleményük szerint, melyik az a két nyelv, amelyik a leginkább hozzájárul a személyes fejlődésükhöz, az első helyen mindhárom országban legtöbbször az angolt jelölték meg (2, 3, és 4. ábra). Ugyanakkor a második nyelvet tekintve már eltérések mutatkoznak.



2. ábra: Az egyén személyes fejlődéséhez leginkább hozzájáruló nyelvek, Észtország adatai

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

Észtországról a rendelkezésünkre álló legfrissebb, azaz 2012-es adatok alapján a következők mondhatók el (2. ábra): az angolt (47%) az orosz (29%) és az észti (9%) követi, ami indokolható azzal, hogy az országban jelentős lélekszámú orosz kisebbség él, illetve szomszédos Oroszországgal. Ezeket követi a finn nyelv (9%), ami magyarázható a két ország között hagyományosan fennálló kapcsolatokkal. Az ötödik a német nyelv (6%), aminek szereplése annak fényében nem meglepő, hogy az Európai Unióban a németet beszélik a legtöbben anyanyelvként, ami a felmérés szerint az Unió népességének 16%-a volt 2012-ben.



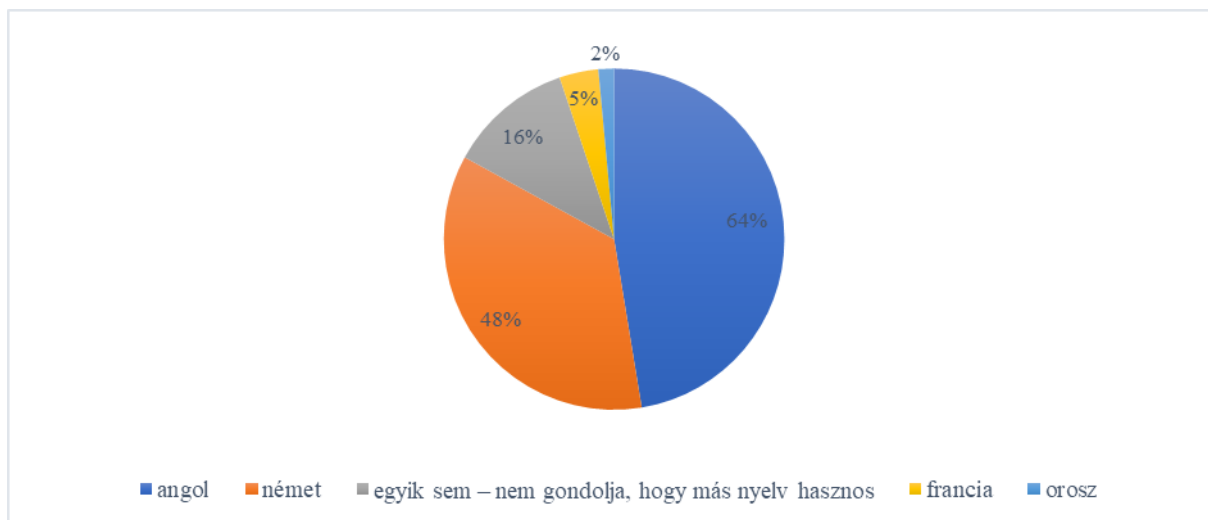
3. ábra: Az egyén személyes fejlődéséhez leginkább hozzájáruló nyelvek, Finnország adatai

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

A 3. ábrán nyomon követhetjük, hogy a mintában szereplő finnek 53%-a szerint az angol járul hozzá a személyes fejlődésükhöz a legjobban, majd ezt követően a svéd, ami az ország második hivatalos nyelve. A harmadik nyelv a válaszok 15%-a alapján az orosz, majd ezt követi a német és az ötödik helyen a spanyol.

Végül Magyarország adatai (4. ábra) is alátámasztják, hogy az emberek szerint az angol a leghasznosabb a személyes fejlődés szempontjából. Szintén közös vonás a német és az orosz nyelv megjelölése. A legszembevetőbb eltérés a finn és észti válaszadókhoz képest az, hogy a magyar

mintában szereplők 16%-a úgy gondolja, hogy egyik nyelv sem hasznos számára a felmérésben előre rögzített 38 közül, de az általuk szabadon megjelölhető egyéb esetben sem.



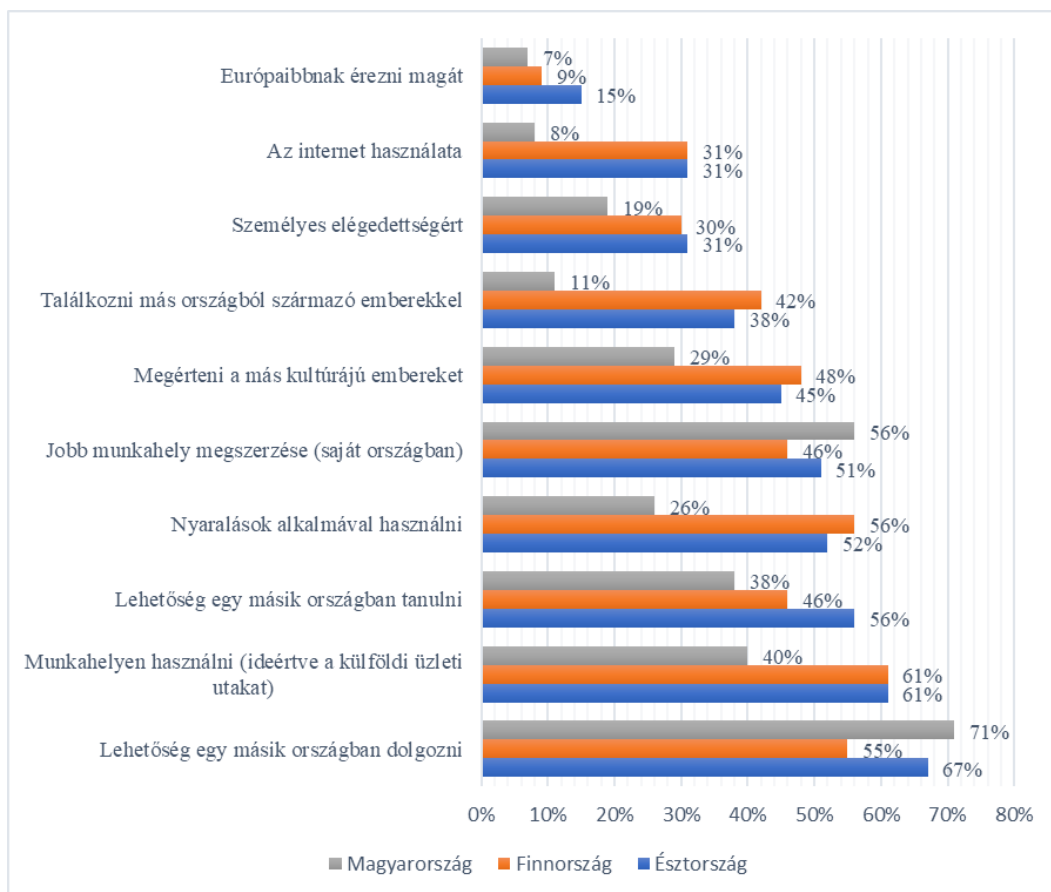
4. ábra: **Az egyén személyes fejlődéséhez leginkább hozzájáruló nyelvek, Magyarország adatai**

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

Az ábrákon nem került feltüntetésre, mivel a válaszadók száma nagyon alacsony volt, de mindhárom országban megjelent a kínai nyelv, még ha alacsony válaszadási aránnyal is. Továbbá Magyarországon a környező országok nyelvét is megjelölték a válaszadók, így a szlovák, a román és a szerb is a választottak között volt, de statisztikai szempontból egyik sem mondható szignifikánsnak, hiszen nem érték el az 1%-ot.

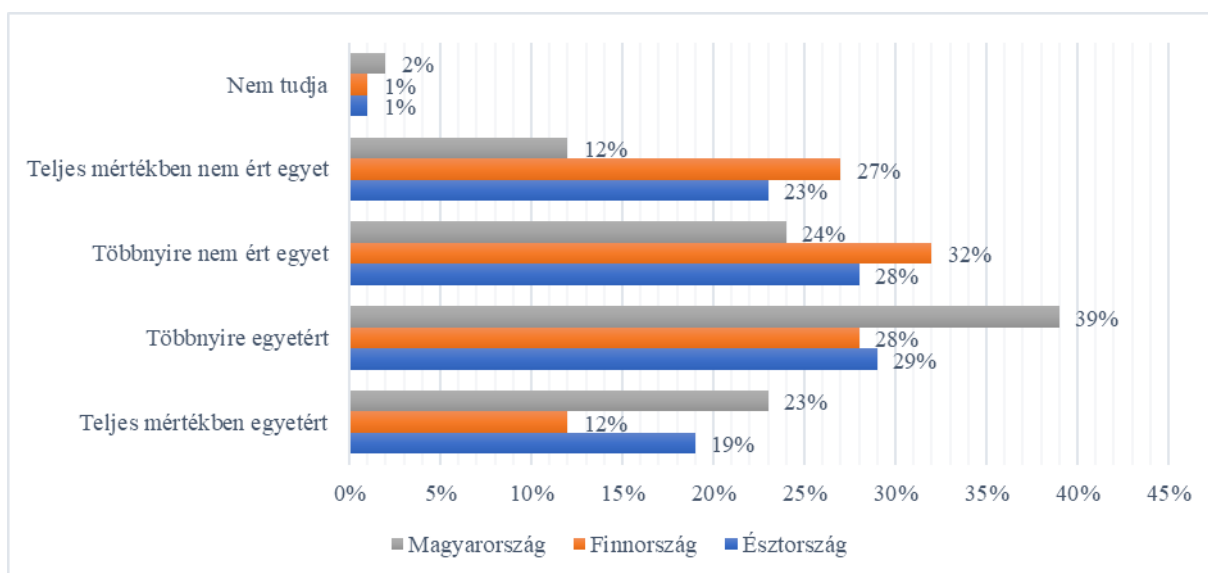
Az idegen nyelv tanulásának számos indítéka lehet. A fő kérdésünk szempontjából fontos, hogy milyen előnyökkel jár az egyén számára egy új nyelv elsajátítása. Az 5. ábra azt szemlélteti, hogy a vizsgált három ország lakosai mit tartanak a legfontosabbnak egy idegen nyelv használatának pozitívumai közül.

A válaszadók legnagyobb százaléka leginkább a munkájával és tanulmányaival kapcsolatos előnyöket jelölte meg, mint például a külföldi munkahely és oktatás elérése, vagy jobb munkahely megszerzése a hazai országban. Ezeket az előnyöket azért érdemes hangsúlyozni, mert ilyen csatornákon képzelhető el az, hogy az országok közötti gazdasági tranzakciókat (árkereskedelem, tőkebefektetések) elősegíthetik a közösen beszélt nyelvek. Észtország és Magyarország esetében a válaszadók 67% és 71%-a egyértelműen a külföldi munkalehetőség miatt tartja fontosnak a nyelvtudást, míg ez a finn megkérdezettek számára – talán az egy főre eső magas jövedelemnek is köszönhetően – kevésbé fontos.



5. ábra: Az idegen nyelv tanulásának személyes motivációi

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján



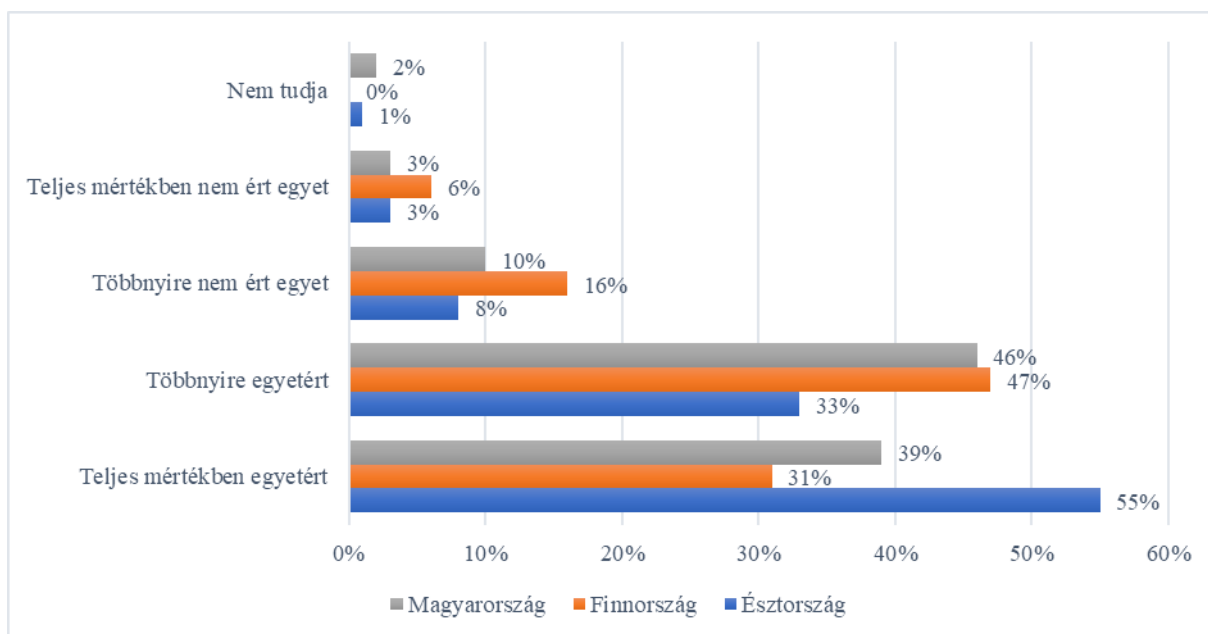
6. ábra: Közös nyelv használata az Európai Unióban

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

A következő kérdés azt vizsgálja, hogy a válaszadók mennyiben értenek egyet azzal, hogy az Európai Unión belül mindenkinek képesnek kellene lennie egy közös nyelvet beszélni. Egy közös, európai nyelv használata ugyanis nagyban megkönnyítené a kommunikációt a tagállamok között, sőt a nyelvi akadályok bizonyos szintű lebontását eredményezné az Unión kívüli kereskedelmi partnerekkel is.



Az 6. ábrán megfigyelhető, hogy míg az Észtországban megkérdezettek 51%-a és Finnországban az 59%-a nem értett egyet a közös nyelv bevezetésével, addig a magyarországi válaszadók 23%-a teljes mértékben, és 39%-a többnyire egyetértett a közös nyelvvel kapcsolatos kérdéssel.



7. ábra: A nyelvtudás fontossága a vizsgált országokban

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

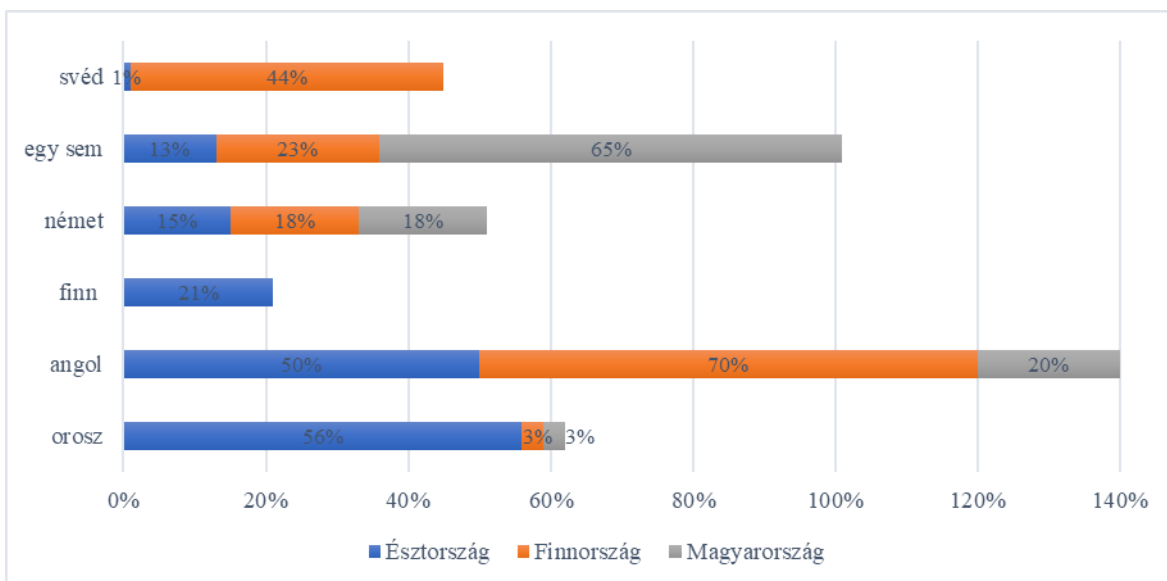
Mindhárom országban elismerték viszont, hogy az unió állampolgárainak a saját anyanyelvükön felül még egy nyelvet ismerniük kellene. A 7. ábrán látható, hogy a válaszadók hozzávetőlegesen 4/5 része (78-88%-a) fontosnak tartja ezt a kérdést minden bizonnyal azért is, mert a saját anyanyelvüket relatíve kevesen beszélik az egész EU-t tekintve, a magyar nyelvhez ráadásul még hasonlót sem találni a kontinens országai között.

A nyelvismerettel kapcsolatos hozzáállás megismerése után, a tényleges nyelvtudás szintjét is kielemezzük. A társalgási szintű nyelvismeretre vonatkozó kérdés már nagyobb különbséget mutat a három ország között. Az eltéréseket a jobb szemléltetés érdekében kördiagramon mutatjuk be.

Észtországban (8. ábra) megfigyelhető a történelmi múlt hatása, miszerint a megkérdezettek több mint fele (56%) tudott oroszul, többen, mint angolul (50%). Az idősebb korosztály körében az orosz, míg a fiatalabb korosztály esetében az angol nyelvtudás magasabb. 15-24 éves korosztály 86%-a képes angolul kommunikálni. A 45-54 éves korosztály 70%-a beszél jól oroszul. A megkérdezettek mindössze 13%-a válaszolta azt, hogy egy nyelven sem tud legalább társalgási szinten.

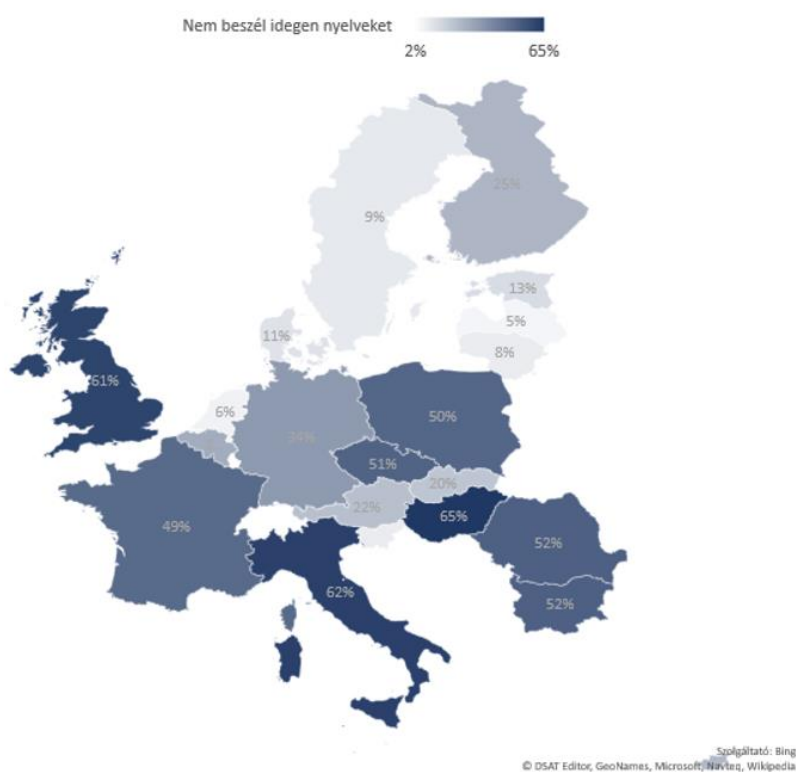
Finnországban a lakosság kiemelkedően jól teljesített az angol nyelv ismerete terén, ugyanis 70%-uk tud legalább társalgási szinten kommunikálni. A 15-24 éves korosztály 95%-a beszél angolul a felmérés szerint. Az orosz nyelvtudás aránya egyik korosztály körében sem haladja meg a 4%-ot. Ezzel szemben a megkérdezettek közel fele tudott svédül (44%).

Magyarország adatait tekintve viszont a helyzet közel sem kielégítő (10. ábra). A megkérdezettek csupán 20%-a tudott angolul, németül pedig 18%. A 15-24 éves korosztály közel fele volt képes angolul kommunikálni a felmérés készítésekor. A megkérdezettek 65%-a mondta azt, hogy egy nyelven sem tud legalább társalgási szinten kommunikálni. Az észteknél ez az arány 13% volt, míg a finneknél 25%, ezzel pedig az uniós átlag alatt vannak, ami 46% volt 2012-ben.



8. ábra: **Nyelvek, amelyeken legalább társalgási szinten beszél, Észtország, Finnország és Magyarország adatai**

Forrás: Saját szerkesztés az *Eurobarometer, 2012* felmérésének adatai alapján



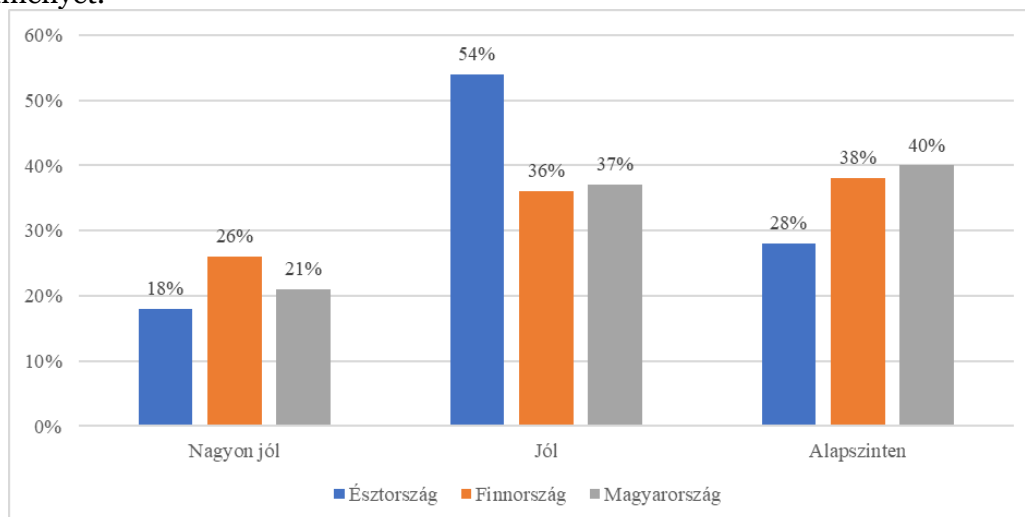
9. ábra: **Egyetlen idegen nyelvet sem beszélő válaszadók aránya az Európai Unióban**

Forrás: Saját szerkesztés az *Eurobarometer, 2012* felmérésének adatai alapján

A 9. ábrán egy olyan térképdiagrammot láthatunk, ahol a tagországok idegen nyelvtudásának hiánya követhető nyomon. Minél sötétebb kék egy ország, lakosai annál kevésbé beszélnek jól idegen nyelveket, azaz annál magasabb az aránya azoknak, akik egyetlen idegen nyelven sem képesek legalább társalgási szinten kommunikálni. Egyértelműen kirajzolódik az északi országok kiváló – elsősorban angol – nyelvismerete, sőt az is látható, hogy 2012-ben Magyarországon volt a legnagyobb

azoknak az aránya (65%), akik egyetlen idegen nyelvet sem beszélnek. Az embereket általában a nyelvtanulás költsége valamint a motiváció hiánya tántorítja el a tanulástól.

Amennyiben maradunk az angol nyelvénél, és megvizsgáljuk a három ország angolul kommunikálni képes lakosait, akkor tovább árnyalhatjuk a képet. A megkérdezettek véleménye szerint Észtországban és Finnországban sokkal magabiztosabban tudják használni az emberek az angol nyelvet, mint Magyarországon (12. ábra). Érdekes lehet tehát Magyarországon még nagyobb hangsúlyt fektetni az angol nyelv elsajátítására, a meglévő tudás fejlesztésére, mert az a mindennapi kommunikáción keresztül növelheti a vállalatok üzleti lehetőségeit, javíthatja azok gazdasági teljesítményét.



12. ábra: Az angol nyelvtudás szintje a három országban

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2012 felmérésének adatai alapján

Vessünk egy pillantást arra, hogyan alakult időben a három ország lakosainak nyelvtudása. Erre a 2005-ös és a 2012-es felmérés eredményeinek összehasonlítása ad lehetőséget. Az 2. táblázat a személyes fejlődéshez két leginkább hozzájáruló nyelv tekintetében veti össze az országokat. Pirossal a pozitív változásokat emeltük ki, amikor 2012-re valamely nyelv ismeretének jelentősége nőtt. Mindhárom országban változott a spanyol megítélése. Magyarországon 2%-kal gondolták többen azt, hogy az angol nyelv ismerete előnyt jelent számukra. Kiemelkedő ugrás Finnországban az orosz nyelv esetén figyelhető meg 10%-ról 25%-ra.

Azon válaszadók aránya mindenhol csökkent, akik azt vallották, hogy az anyanyelvükön kívül egyik nyelv sem járul hozzá a személyes fejlődéshez, ami azt mutatja, hogy a nyelvismeret felértékelődött 2012-re, különösen Magyarországon.

2. táblázat: Változások a nyelvtudáshoz való hozzáállásban (2005 vs. 2012)

	2005	2012	2005	2012	2005	2012
	Észtország		Finnország		Magyarország	
angol	76%	75%	88%	88%	62%	64%
észt	12%	15%	1%	0%	–	–
finn	10%	15%	3%	5%	0%	–
francia	2%	4%	8%	5%	4%	5%
német	14%	10%	19%	13%	55%	48%
orosz	48%	47%	10%	25%	2%	2%
spanyol	1%	2%	4%	7%	1%	2%
svéd	1%	1%	30%	34%	0%	0%
egyik sem	6%	4%	4%	2%	22%	16%

Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer, 2005 és 2012 felméréseinek adatai alapján

A 3. táblázat a társalgási szintű nyelvismeretben bekövetkezett változásokat mutatja be. Itt azt láthatjuk, hogy hét év alatt az egy vagy több nyelvet beszélők aránya Magyarországon jelentősen lecsökkent (az angolul illetve németül tudók csökkenése miatt). Míg 2005-ben a magyar válaszadók 58%-a nem tudott egyetlen idegen nyelven sem társalgást folytatni, addig 7 év alatt ez az arány 65%-ra nőtt.

**3. táblázat: Változások a nyelvtudásban (2005 vs. 2012)**

	2005	2012	2005	2012	2005	2012
	Észtország		Finnország		Magyarország	
angol	46%	50%	63%	70%	23%	20%
francia	1%	1%	3%	5%	2%	3%
német	22%	15%	18%	18%	25%	18%
orosz	66%	56%	2%	3%	8%	3%
spanyol	0%	1%	2%	3%	1%	1%
egy sem	11%	13%	31%	25%	<b>58%</b>	<b>65%</b>

Forrás: Saját szerkesztés az *Eurobarometer, 2005 és 2012* felméréseinek adatai alapján

#### 4. Következtetések, javaslatok

Az 27 tagországot számláló Európai Unióban 24 hivatalos nyelv létezik, azaz az országok közötti gazdasági interakciókat a közös nyelv csak kevés esetben tudja előmozdítani. Ennek tudatában a nyelvi hasonlóságok, rokonságok illetve egy közösen beszélt közvetítő nyelv játszhatnak fontos szerepet a nemzetközi kapcsolatok elmélyítésében. Jelen cikk célja az volt, hogy erre próbáljon meg rámutatni.

Elsőként feltett kérdésünk, miszerint az angol lehet az egyetlen egy nyelv, amit érdemes elsajátítani, beigazolódni látszik. Többen arra a következtetésre jutottak (*Fidrmuc–Fidrmuc, 2009; Hejazi–Ma, 2011; továbbá Oh et al., 2011*), hogy jellemzően az angol nyelv ismerete bír gazdaságilag szignifikáns hatással, és képes a bilaterális kereskedelmi forgalom, valamint tőkeáramlás növelésére. További előnye az angolnak a többi nyelvvel szemben az elsajátításának alacsony tranzakciós költségeiben rejlik.

Észtország, Finnország és Magyarország esetének vizsgálatával is az angol nyelv „lingua franca” mivoltát tudjuk megerősíteni. Annak ellenére ugyanis, hogy a történelmi múlt jelentős lenyomatot hagyott az észt emberek életében (orosz nyelv ismerete), hogy Finnországban a svéd nyelv is hivatalos, valamint hogy a magyar gazdaság Németországtól való függése megkérdőjelezhetetlen, mindhárom országban az angolt jelölték meg az emberek mint a mindennapjaikat, karrierjüket leginkább befolyásoló idegen nyelvet.

A nyelvi hasonlóság vagy nyelvrokonság – gazdasági kapcsolatokat mélyítő – szerepe már kevésbé igazolható annak ellenére, hogy *Ribeiro –Ferro (2016)* közvetlen kapcsolatot talált a latin nyelvcsaládba való tartozás és a portugál export volumene között. Észtország, Finnország és Magyarország esetén nehéz elképzelni, hogy a közös finnugor gyökereknek szignifikáns hatásai lennének ilyen téren, hiszen egymás nyelveinek elsajátítása nem jellemző az országok lakosaira. Egyedül Észtország esetén találtunk bizonyítékot arra, hogy egy másik finnugor nyelv, mégpedig a finn hatást gyakorol az emberek életére. Az Eurobarometer felmérés észt válaszadóinak 21%-a ugyanis rendelkezik finn nyelvismerettel. Ez, azon túl, hogy az alacsony földrajzi és kulturális távolságra utal, intenzívebb gazdasági kapcsolatokkal is együtt jár. Ugyanakkor sem Finnországban, sem pedig Magyarországon nem éri el az 1%-ot a másik finnugor ország nyelvét beszélők aránya, így – a beszélők száma alapján – aligha állítható, hogy a nyelvrokonság szerepet játszik a kereskedelemben.

A nyelvcsaládok, nyelvi hasonlóságok gazdasági hatásainak vizsgálata mindazonáltal szofisztikáltabb vizsgálatok irányába is vezethet minket. Érdemes lehet például ebből a szempontból a nyelvek időbeli szétválását figyelembe venni. Előfordulhat ugyanis, hogy minél később szakadt el

két nyelv egymástól fejlődése során, annál több kulturális hasonlóság és így szorosabb gazdasági kapcsolat figyelhető meg az országok között. Ezek tanulmányozásához érdemes lenne felhasználni a nyelvészek között ismeretes indexeket, így pontosítva az elemzések eredményeit és megbízhatóságukat. Az úgynevezett Levenshtein-távolság vagy a Dyen-index jó kiinduló alapok lehetnek.

A nyelvek gazdasági hatásainak további tanulmányozása azért is fontos, mert segítséget nyújthat nyelvpolitikai döntések kidolgozásában, ahogy erre *Zhang–Grenier (2013)* is felhívta a figyelmet. Tudomásunk szerint ugyanis nincs olyan elmélet, ami egyetemes nyelvtervezési vagy nyelvpolitikai keretként funkcionálhat az országok számára.

A jövőbeli kutatásoknak érdemes lehet ezekbe az irányokba is elmozdulniuk.

## Irodalomjegyzék

- [1] Chiswick, B. R. – Miller, P. W. (2014): International migration and the economics of language. *Handbook of the Economics of International Migration*. Vol. 1. pp. 211-269.
- [2] Desmet, K. – Ortuno-Ortín, I. – Wacziarg, R. (2016): Linguistic Cleavages and Economic Development. pp. 425–446. In: *The Palgrave Handbook of Economics and Language*. (Ed. Ginsburgh, V.– Weber, S.). Palgrave Macmillan, London, 748 p. ISBN: 978-1-349-67307-0 DOI: [https://doi.org/10.1007/978-1-137-32505-1\\_16](https://doi.org/10.1007/978-1-137-32505-1_16)
- [3] Dezséri, K. (2015): Gondolatok a nyelv gazdaságtanáról. Aktuális európai vonatkozások és az információ technológia forradalmának várható hatásai. *Köz-gazdaság*. 10. évf. 2. sz. pp.103–119.
- [4] Egger, P. H. – Lassmann, A. (2012): The language effect in international trade: A meta-analysis. *Economics Letter*. Vol. 116. Issue 2. pp. 221–224. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2012.02.018>
- [5] Ethnologue (2020): What are the top 200 most spoken languages? <https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200> Letöltés dátuma: 2020.04.05.
- [6] Felbermayr, G. J. – Toubal, F. (2010): Cultural proximity and trade. *European Economic Review*. Vol. 54. Issue 2. pp. 279–293. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2009.06.009>
- [7] Fidrmuc, J. – Fidrmuc, J. (2009): Foreign Languages and Trade. CEDI Discussion Paper Series 09–03. Centre for Economic Development and Institutions(CEDI). Brunel University.
- [8] Fidrmuc, J. – Fidrmuc, J. (2016): Foreign languages and trade: evidence from a natural experiment. *Empirical Economics*. Vol. 50. Issue 1. pp. 31–49. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00181-015-0999-7>
- [9] Ginsburgh, V. – Melitz, J. – Toubal, F. (2017): Foreign Language Learning and Trade. *Review of International Economics*. Vol. 25. Issue 2. pp. 320–361. DOI: <https://doi.org/10.1111/roie.12268>
- [10] Grin, F. (2003): Language Planning and Economics. *Current Issues in Language Planning*. Vol. 4. Issue 1. pp. 1–66. DOI: <https://doi.org/10.1080/14664200308668048>
- [11] Hejazi, W. – Ma, J. (2011): Gravity, the English language and international business. *The Multinational Business Review*. Vol. 19. Issue 2. pp. 152–167. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/15253831111149780>
- [12] Hutchinson, W. K. (2002): Does easy of communication increase trade? Commonality of language and bilateral trade. *Scottish Journal of Political Economy*. Vol. 49. Issue 5. pp. 544–556. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9485.00247>
- [13] Hutchinson, W. K. (2005): "Linguistic Distance" as a Determinant of Bilateral Trade. *Southern Economic Journal*. Vol. 72. Issue 1. pp. 1–15. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/20062091>
- [14] Kálmán, L. – Trón, V. (2007): Bevezetés a nyelvtudományba. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 189 p. ISBN 963 7094 26 1
- [15] Konara, P. (2020): The role of language connectedness in reducing home bias in trade, investment, information, and people flows. *Research in International Business and Finance*. Vol. 52. Article 101180. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2020.101180>
- [16] Kovács, É. (2014): Az angol mint lingua franca sajátosságairól. Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 41. köt.) *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica*. pp. 55–64.
- [17] Marschak, J. (1965): Economics of Language. *Behavioral Science*. Vol. 10. Issue 2. pp. 135–140. DOI: <https://doi.org/10.1002/bs.3830100203>
- [18] Melitz, J. – Toubal, F. (2014): Native language, spoken language, translation and trade. *Journal of International Economics*. Vol. 93. Issue 2. pp. 351–363. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2014.04.004>
- [19] Melitz, J. (2008): Language and foreign trade. *European Economic Review*. Vol. 52. Issue 4. pp. 667–699. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2007.05.002>
- [20] Melitz, J. (2014): English as a Global Language. CEPR Discussion Paper No. DP10102. 43 p.
- [21] Nuolijärvi, P. (2010): Language in Business and Commerce in Finland. pp. 91–104. In: *Language Use in Business and Commerce in Europe. Contribution to the Annual Conference 2008 of EFNIL in Lisbon*. (ed. Stickel, G.) Frankfurt am Main : Peter Lang, 2009. Duisburgerarbeiten zur Sprach- und Kulturwissenschaft. Duisburg Papers on Research in Lanugage and Culture. Herausgegeben von Ulrich Ammon, René Dirven und Martin Pütz. Band 78. Peter Lang, Frankfurt am Main. 2010.

- [22] Oh, C. H. – Selmier II, W. – Lien, D. (2011): International trade, foreign direct investment, and transaction costs in languages. *The Journal of Socio-Economics*. Vol. 40. Issue 6. pp. 732–735. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socec.2011.08.003>
- [23] Ribeiro, S. – Ferro, M. J. (2016): The Influence of Language Similarity in International Trade: Evidence from Portuguese Exports in 2013, pp. 93–96. In: *El reto de emprender co-creando: XXX Congreso Anual AEDEM*. (eds. Verano Tacoronte, D.) Las Palmas de Gran Canaria: AEDEM, June 18, 2016. ISBN 978–841–6701–09–4
- [24] Special Eurobarometer (2005): Special Eurobarometer 243. Europeans and their Languages. [https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S518\\_64\\_3\\_EBS243](https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S518_64_3_EBS243) Letöltés dátuma: 2020.04.27.
- [25] Special Eurobarometer (2012): Special Eurobarometer 386. Europeans and their Languages. [https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1049\\_77\\_1\\_EBS386/resource/f5311b4b-3991-49f3-98d1-db72c806d209](https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1049_77_1_EBS386/resource/f5311b4b-3991-49f3-98d1-db72c806d209) Letöltés dátuma: 2020.04.27.
- [26] Tenzer, H. – Terjesen, S. – Harzing, A. W. (2017): Language in International Business: A Review and Agenda for Future Research. *Management International Review*. Vol. 57. No. 6. pp. 815–854. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11575-017-0319-x>
- [27] Zhang, W. – Grenier, G. (2013): How can Language be linked to Economics? A Survey of Two Strands of Research. *Language Problems and Language Planning*. Vo. 37. Issue 3. pp. 203–226. DOI: <https://doi.org/10.1075/lplp.37.3.01zha>